

THE ROLE OF EXACT SCIENCES IN THE ERA OF MODERN DEVELOPMENT

TASHQI IQTISODIY FAOLIYAT SOHASIDAGI JINOYATLARNI FOSH ETISHNING DOLZARB MASALALARI

Rafikova Muattar Ravshanovna

Bojxona instituti Umumhuquqiy fanlar kafedrasikatta o'qituvchisi, bojxona xizmati podpolkovniki, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa fanlari doktori(PhD).

Jumanova Go'zalxon Jamoljon qizi

Bojxona instituti 4-kurs kursanti.

Annotatsiya. Hozirgi O'zbekistonda barcha sohalarni tizimli ravishda raqamlashtirish ishlari olib borilayotgan bir vaqtda tashqi iqtisodiy faoliyat bilan bog'liq jinoyatlar ham zamonaviy tendensiyalarga mos ravishda o'zgarib, moslashib borayotganini ko'rishimiz mumkin. Mazkur ilmiy maqola TIF sohasi bilan bog'liq jinoyatlar tushunchasi, turlari, ularni fosh etish metodologiyasi hamda hozirda ushbu yo'nalishda uchrayotgan muammolar va ularning yechimlarini yoritib berishga bag'ishlanadi.

Kalit so'zlar: Tashqi iqtisodiy faoliyat, jinoyatlarni fosh etish, bojxona to'g'risidagi qonunchilik, soliqlar yoki yig'imlarni to'lashdan bo'yin tovlash, jinoiy javobgarlik, bojxona chegarasi, tovarlarni noqonuniy o'tkazish, bojxona to'lovlari.

Аннотация. В настоящее время в Узбекистане ведется системная цифровизация всех отраслей, мы видим, что преступность, связанная с внешнеэкономической деятельностью, также меняется и адаптируется в соответствии с современными тенденциями. Данная научная статья будет посвящена освещению понятия, видов преступлений, связанных с сферой таифа, методологии их раскрытия, а также проблем, с которыми в настоящее время сталкиваются в этом направлении, и их решений.

Ключевые слова: Внешнеэкономическая деятельность, раскрытие преступлений, таможенное законодательство, уклонение от уплаты налогов или сборов, уголовная ответственность, таможенная граница, незаконный перемещение товаров, таможенные платежи.

Dunyodagi globallashtirish jarayonlari, shuningdek O'zbekistondagi ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy o'zgarishlar TIF sohasi bilan bog'liq jinoyatchilikda yuz berayotgan o'zgarishlarga va unga qarshi kurashish usullariga ta'sir qiladi. Raqamlashtirish, moddiy dunyoning virtuellashtirish borishi, jinoiy guruhlarning maxfiyligi, zamonaviy texnologik uskunalarning qo'llanilishi TIF sohasidagi jinoyatlarni aniqlash va fosh etish usullarini ham yanada takomillashtirishni talab qilmoqda. **A.V.Vardanyan** va **O.P.Gribunov** ta'kidlaganidek, "jinoyatlarni tergov qilishda nafaqat amaliy ko'nikmalar, balki turli toifadagi jinoyatlarni tergov qilish jarayonini to'liq va tizimli ravishda amalga oshirishga yordam beradigan nazariy bilimlar ham zarur"[1, B-81].

TIF sohasida sodir etiladigan jinoyatlar bo'yicha Jinoyat kodeksining bir qator moddalarida javobgarlik belgilangan. Jumladan, JKning 182-moddasi "Bojxona

THE ROLE OF EXACT SCIENCES IN THE ERA OF MODERN DEVELOPMENT

to'g'risidagi qonunchilikni buzish" jinoyati bevosita TIF sohasida sodir etilsa, shuningdek JKning 175-moddasi "O'zbekiston Respublikasi manfaatlariga xilof ravishda bitimlar tuzish", 177-modda "Valyuta qimmatliklarini qonunga xilof ravishda olish yoki o'tkazish", 178-modda "Chet el valyutasini yashirish", 184-moddasi "Soliqlar yoki yig'imlar to'lashdan bo'yin tovlash", 185¹-modda "Rangli metallar, ularning parcha va rezgi chiqitlarini tayyorlash, olish, ulardan foydalanish hamda ularni o'tkazish qoidalarini buzish", 186¹-modda "Etil spirti, alkogolli mahsulot va tamaki mahsulotini qonunga xilof ravishda ishlab chiqarish yoki muomalaga kiritish", 186²-modda "Chigitdan olinadigan mahsulotni qonunga xilof ravishda ishlab chiqarish yoki muomalaga kiritish", 186³-modda "Sifatsiz yoki qalbakilashtirilgan dori vositalarini yoxud tibbiy buyumlarni o'tkazish maqsadida ishlab chiqarish, tayyorlash, olish, saqlash, tashish yoki o'tkazish, dori vositalarini yoki tibbiy buyumlarni dorixonalardan va ularning filiallaridan tashqarida realizatsiya qilish, shuningdek tarkibida kuchli ta'sir qiluvchi moddalar mavjud bo'lgan dori vositalarini retsept bo'yicha chakana realizatsiya qilish tartibini buzish", 243-moddasi "Jinoiy yo'l bilan kiritilgan daromadlarni legalizatsiya qilish", 246-moddasi "Kontrabanda" va boshqalar tashqi iqtisodiy faoliyat bilan bog'liq jinoyatlar hisoblanadi.

TIF sohasidagi jinoyatlar bo'yicha tadqiqot olib borgan aksariyat mualliflar ushbu tushuncha tajovuz obekti orqali shakllantirilishini ta'kidlaganlar. Masalan, **L.D.Gauxman** tashqi iqtisodiy faoliyat sohasidagi jinoyatlar ijtimoiy munosabatlarga to'g'ridan to'g'ri tajovuz qiladi va iqtisodiy manfaatlarga zarar etkazadi[3B-481], deb e'tirof etadi. **B.V.Voljenkinning** so'zlariga ko'ra, bu jinoyatlar tashqi iqtisodiy faoliyat sohasidagi o'rnatilgan tartibni buzuvchi jinoiy harakatlardir[4, B-122], deb ta'riflaydi.

Tovarlar yoki boshqa qimmatliklar qonunga xilof ravishda bojxona chegarasidan o'tkazish tovarlarni O'zbekiston Respublikasining bojxona hududiga olib kirish yoki mazkur hududdan olib chiqish tarzidagi harakatni quyidagi usullardan biri orqali sodir etishda ifodalanadi:

- bojxona nazoratini chetlab o'tish;
- bojxona nazoratidan yashirish;
- bojxona hujjatlari yoki vositalariga o'xshatib yasalgan hujjatlardan aldash yo'li bilan foydalanish;
- deklaratsiya qilmasdan yoki boshqa nomga yozilgan deklaratsiyadan foydalanish;

THE ROLE OF EXACT SCIENCES IN THE ERA OF MODERN DEVELOPMENT

Bojxona organi tomonidan bojxona deklaratsiyasini tekshirish, tovarlarni ko'zdan kechirish va bojxona deklaratsiyasida ko'rsatilgan ma'lumotlar noto'g'riligi aniqlangunga qadar bojxona deklaratsiyasida yo'l qo'yilgan xatolarning deklarant tomonidan mustaqil tuzatilishi ma'muriy va jinoiy javobgarlikni istisno etadi[6].

O'zbekiston Respublikasi jinoyat qonunchiligida bojxona to'lovlari va yig'imlarini to'lashdan bo'yin tovlaganlik uchun alohida normada javobgarlik belgilanmasdan, ular soliq va majburiy to'lovlarning bir turi sifatida Jinoyat kodeksining 184-moddasidagi "Soliqlar yoki yig'imlar to'lashdan bo'yin tovlash" jinoyati tarkibiga kiritilgan.

tovarlarni bojxona chegarasidan o'tkazish bilan bog'liq ravishda davlat boji tariqasidagi soliqlarni to'lashdan bo'yin tovlashda ifodalangan harakatlar Jinoyat kodeksi 182-moddasi bilan qamrab olinib va Jinoyat kodeksi 184-moddasi bilan qo'shimcha kvalifikatsiya qilishni talab etmaydi[7].

Iqtisodiyot sohasidagi jinoyatlarni to'g'ri kvalifikatsiya qilish jinoiy tajovuz obyektining to'g'ri aniqlanishiga bog'liq bo'lib, bu bir tomondan, tadbirkorlikning erkinligi va xavfsizligi, halol raqobatni, boshqa tomondan davlatning iqtisodiy manfaatlarini ifodalaydi.

Bojxona amaliyotida aniqlanayotgan bojxona to'lovlari bilan bog'liq jinoyat ishlarini tahlil qilish asosida ushbu jinoiy qilmishni sodir etishda qo'llaniladigan bojxona to'lovlarni to'lashdan bo'yin tovlashning bir qator usullarini quyidagicha tasniflashimiz mumkin:

- bojxona rejimlaridan noqonuniy foydalanish;
- bojxona qiymatini kamaytirib ko'rsatish;
- ma'lum bir tovarni boj to'lovi kamroq bo'lgan boshqa o'xshash tovar sifatida TIF TN bo'yicha xalqaro kod raqamini o'zgartirib yoki qalbakilashtirilgan kelib chiqish sertifikatini bojxona rasmiylashtiruviga taqdim etish;
- deklaratsiya qilmaslik yoki noto'g'ri deklaratsiyalash, shu jumladan tovarlarning miqdori va vazni kamaytirib ko'rsatilgan hujjatlarni bojxona rasmiylashtiruviga taqdim etish yoki tovarlarni bir qismini deklaratsiya qilmaslik;
- tovarlarni boshqa nom bilan deklaratsiyalash;
- tovarlarni bojxona organlari belgilagan manzilga etkazib bormaslik;
- imtiyozlardan noqonuniy foydalanish[8].

Jinoyatchilikka qarshi kurashni takomillashtirishning muhim yo'nalishlaridan biri bu tergov amaliyotini har xil turdagi jinoyatlarning oldini olish, ochish va tergov qilishni tashkil etish samaradorligini oshirishga qaratilgan yangi jinoyatlarni fosh etish usullari bilan doimiy ravishda to'ldirishdir.

THE ROLE OF EXACT SCIENCES IN THE ERA OF MODERN DEVELOPMENT

Tashqi iqtisodiy faoliyat sohasida jinoyatchilikka qarshi kurashish amaliyotining tahlili ushbu jinoyatlar bir qator mustahkam shakllangan usullar vositasida sodir etilishidan dalolat bermoqda.

Bojxona organlari xodimlari TIF sohasidagi huquqbuzarliklar va jinoyatlarning oldini olish, aniqlash va fosh etish maqsadida o'zining kundalik ish faoliyatida bojxona organlarining tashqi savdo operatsiyalari to'g'risida yuritilayotgan Yagona avtomatlashtirilgan axborot tizimini tashkil etuvchi barcha ma'lumotlarni o'rganishi, xavf tizimi boshqaruvi haqidagi barcha hujjatlarni sinchkovlik bilan tekshirishi, tovarlar eksport yoki import qilingan mamlakatlarning bojxona xizmatlaridan bojxonaga taallukli hujjatlarni so'rovnoma asosida olishlari, olingan hujjatlarni O'zbekiston Respublikasi bojxona organiga TIF qatnashchisi tomonidan taqdim etilgan hujjatlarning har biri bilan alohida solishtirishlari, aniqlangan tafovutlar bo'yicha tekshiruv ishlarini olib borishlari va qonuniy qaror qabul qilishlari lozim.

Yuqoridagilardan ko'rinib turibdiki, hozirgi jadal tez sut'atlarda rivojlanib borayotgan integratsiyalashuv, sanoat, savdo miqyosining o'sishi ayni vaqtda yashirin iqtisodiyotning o'sishi, jinoyatchilikning rivojlanishi va jinoyat sodir etishning yangi-yangi usullari paydo bo'layotganligini ko'ramiz. Bundan tashqari, tashqi iqtisodiy faoliyat bilan bog'liq jinoyat turlari juda keng va ayni paytda, ularni sodir etish usullari ham turli xildir. Ushbu holat har bir jinoyat turlari va usullari bo'yicha alohida alohida jinoyatlarni fosh etish metodologiyasi ishlab chiqishni taqazo etadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Варданын А.В., Грибунов О.П. Современная доктрина методико-криминалистического обеспечения расследования отдельных видов преступлений // Вестник Восточно-Сибирского института МВД России. 2017. № 2
2. O'zbekiston Respublikasi Davlat bojxona qo'mitasining 2019-yil 31-dekabrda 329-sonli buyrug'i bilan tasdiqlangan "O'zbekiston Respublikasi Davlat bojxona xizmati organlari tomonidan tashqi iqtisodiy faoliyat sohasidagi huquqbuzarliklar bo'yicha ish yuritish tartibi to'g'risida"gi Uslubiy qo'llanmasi.
3. Уголовное право. Часть Общая. Часть Особенная: учебник / под общ ред. проф. Л.Д.Гаухмана, проф. Л.М. Колодкина и проф. С.В. Максимова. Москва 1999.
4. Волженкин Б.В. Экономические преступления. Санкт-Петербург, 1999.
5. O'zbekiston Respublikasi Oliy sudi Plenumining 2013-yil 6-sentabrdagi 18-son "Bojxona to'g'risidagi qonunchilikni buzish va kontrabandaga oid ishlar bo'yicha sud amaliyoti to'g'risida"gi qarori.

THE ROLE OF EXACT SCIENCES IN THE ERA OF MODERN DEVELOPMENT

6. O'zbekiston Respublikasi Bojxona kodeksi
7. O'zbekiston Respublikasi Oliy sudi Pleniumining 2013-yil 31-maydagi "Soliqlar yoki yig'imlar to'lashdan bo'yin tovlaganlik uchun javobgarlikka oid qonunchilikning sudlar tomonidan qo'llanilishi to'g'risida"gi 8-son qarori.
8. Achilov A.T., Sheraliyev B.Y. "Tashqi iqtisodiyot sohasidagi jinoyatlarni oldini olish, fosh etish va ular bo'yicha bojxona tekshiruvlarini o'tkazish uslubiyati". O'quv-uslubiy qo'llanma. Toshkent: 2015

